

ски: баварския херцогъ, Тилли и Валленщайнъ, дѣйствували въ сѣщия духъ. Съвокупността на усилията, единството, рѣшителността и искусството въ дѣйствиата имъ рѣшили войната въ Бохемия, въ горний и долний Пфалцъ и покорили тѣзи страни подъ властѣта на императора. Тѣ били причината за отдѣлното поражение на брауншвейгския принцъ и дурлахъ-баденския маркграфъ на Майнъ и Неккаръ, и за отгблгование то на Мансфелда въ Нидерландия. Тѣ спрѣли послѣ движението на датския кралъ въ Турингия и го принудили да отстѣпи най напредъ въ Холщиния, а послѣ въ Ютландия и на островитѣ на Дания. Най послѣ тѣ способствували за покорението на сѣверна Германия и брѣговетѣ на Балтійско море подъ властѣта на императора, и се оказали недостатъчни само прѣдъ съединенитѣ усилия на сѣвернитѣ морски държави и свободнитѣ ханзеатически градове, които имали силна флота и господството на морето, тогазъ когато всичкитѣ усилия на императора да създаде флота и да завладѣе морето останали безуспѣшни.

Отъ дѣйствиата на императорскитѣ и католическитѣ полководци и войски, особено забѣлѣжителни сж: 1) движението на баварския херцогъ въ Бохемия и къмъ Прага, изпълнено съ съвокупни сили и рѣшителность и което съ единъ бой рѣшило войната въ Бохемия; 2) съвокупнитѣ дѣйствия на Тилли и испанскитѣ войски на Майнъ и Рейнъ противъ 60 хиляднитѣ войски на брауншвейгския принцъ, дурлахъ-баденския Маркграфъ и Мансфелда, които дѣйствували раздѣлно отъ три разни страни; 3) дѣйствиата на Тилли на Везеръ противъ датския кралъ, които се свършили съ поражението на послѣдния при Лутеръ-амъ-Баренбергъ и отстѣпленieto му къмъ

долня Елба, — и най послѣ 4) дѣйствиата на Тилли и послѣ на Валленщайна отъ фронта и прѣимущественно на съобщенията на датския кралъ, които принудили най послѣ послѣдния свършено да отстѣпи въ Дания, тогазъ когато частъ отъ силитѣ покорявали Мекленбургъ, Померания и брѣговетѣ на Балтійско море. Само движението на Валленщайна съ цѣлата армия отъ Саксония за Унгария, слѣдъ отряда на Мансфелда, изглѣжда не съвсѣмъ свободно отъ упрѣкъ, тѣй като главната цѣль на дѣйствиата била пожертвана за една второстепенна, косвенна цѣль.

Отъ дѣйствиата на протестантитѣ има твърдѣ малко забѣлѣжителни по искусството си. Тѣй двукратното движение на Турна къмъ Виена било искусно съобразено, но испънено бавно и нерѣшително и не доставило никаква полза. Движението на Мансфелда къмъ Дессау и отъ тамъ къмъ Унгария е забѣлѣжително по това, че отвлѣкло Валленщайна отъ датския кралъ и го отдалечило на противоположния край на Германия. Най послѣ на Везеръ датския кралъ, имайки не напълно устроени и обучени войски, дѣйствувалъ трѣрдѣ благоразумно, като се располагалъ въ укрѣпени лагери, избѣгвалъ боя, водилъ малка война и съ прѣвземание на градоветѣ се затвърдявалъ въ страната. Но, както по горѣ се каза, той водилъ малката война не тѣй искусно и въобще дѣйствувалъ доста бавно и нерѣшително.

Колкото се отнася до начина на водението войната въобще, то той билъ неправиленъ, неоснователенъ, а характера на войната — крайно жестокъ. Полководцитѣ дѣйствували безъ всѣкакво прѣдначертание, съобразено съ срѣдствата и обстоятелствата, а като че ли на сполука, като отивали тамъ, гдѣто се намиралъ